

SERIA DE AUTOR
MARIO
VARGAS LLOSA

MARIO
VARGAS
LLOSA

ORGIA
PERPETUĂ

FLAUBERT
ȘI MADAME BOVARY

HUMANITAS
fiction

Redactor: Ștefania Nalbant
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Alexandru Skültety
DTP: Iuliana Constantinescu, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

MARIO VARGAS LLOSA

LA ORGÍA PERPETUA. FLAUBERT Y MADAME BOVARY

Copyright © Mario Vargas Llosa, 1975

All rights reserved.

© HUMANITAS, 2024, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

VARGAS LLOSA, MARIO

Orgia perpetuă: Flaubert și „Madame Bovary“ / Mario Vargas Llosa;
trad. din spaniolă Marin Mălaicu-Hondrari. –

București: Humanitas Fiction, 2024

ISBN 978-606-097-435-2

I. Mălaicu-Hondrari, Marin (trad.)

821.133.1.09 Flaubert, G.

929 Flaubert, G.

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723.684.194

Prolog

În curând se va împlini o jumătate de secol de când am citit *Madame Bovary* și nu exagerez spunând că romanul acesta mi-a schimbat viața. Datorită lui l-am descoperit pe Flaubert, cel care, începând de atunci, a fost unul dintre maștrii mei și autorii mei de căpătâi, și, într-un fel greu de explicat, m-a ajutat să-mi dau seama ce fel de scriitor îmi doream să fiu. În plus, de fiecare dată când am recitit romanul, de la cap la coadă sau pe sărite, m-am bucurat enorm de soliditatea construcției lui, de acuratețea și eficiența stilului său, de nesfârșitele aluzii și ramificări provocate de intensă și tragică poveste a acelei țărăncuțe normande care a visat să trăiască toate aventurile ce apar în romane și a plătit atât de scump.

Niciodată nu aș fi îndrăznit să scriu despre un roman cu o bibliografie atât de bogată, dacă nu ar fi apărut, la începutul anilor 1960, o nouă traducere, magnifică, semnată de Consuelo Berges. Editura Alianza Editorial m-a rugat să scriu o prefață, și așa a luat naștere cartea aceasta. Trebuia să fie un text de numai câteva pagini, dar, odată pornit, am început să-mi fac fișe și să umplu carnete cu însemnări, trezindu-mă prins într-un proiect la care am lucrat luni în șir și care mi-a adus multe momente de fericire.

Am scris cartea aceasta în Barcelona, într-un apartament din cartierul Sarrià, într-o epocă în care orașul era un soi de capitală culturală a Spaniei și locul unde scriitorii spanioli și

latinoamericani au reînnoțat o relație care fusese întreruptă vreme de aproape patru decenii. Pentru ca acest volum să fie posibil, nimeni nu a făcut atâtea ca bunul meu prieten, poetul și editorul Carlos Barral, și de aceea i l-am și dedicat.

Mario Vargas Llosa
Sagra, iulie, 2006

Lui Carlos Barral, penultimul franțuzit

*Le seul moyen de supporter l'existence,
c'est de s'étourdir dans la littérature
comme dans une orgie perpétuelle.*¹⁾

Scrisoare către domnișoara Leroyer de Chantepie,
4 septembrie 1858

¹⁾ Notele marcate cu cifre arabe aparțin redacției și se găsesc la sfârșitul volumului, iar notele marcate cu asteriscuri aparțin autorului. (N.red.)

Există, pe de o parte, impresia pe care Emma Bovary o provoacă asupra cititorului care se apropie de ea pentru prima (a doua, a zecea) oară: simpatia, indiferența, sila. Pe de altă parte, există ceea ce alcătuiește romanul în sine, indiferent de efectul lecturii lui: povestea, sursele din care se inspiră, modul în care se construiește timp și limbaj. Și, în sfârșit, mai există ceea ce înseamnă romanul, nu în relație cu cine îl citește, nici ca obiect de sine stătător, ci din perspectiva romanelor care s-au scris înainte și după. A folosi oricare dintre aceste opțiuni înseamnă a alege o formă de critică. Prima, individuală și subiectivă, a predominat în trecut și susținătorii ei o numesc clasică; contestatarii, impresionistă. A doua, modernă, pretinde că e științifică și că analizează operele într-o manieră obiectivă, pe baza unor reguli universal valabile, chiar dacă, evident, setul regulilor variază în funcție de critic (psihanaliză, marxism, stilistică, structuralism, combinații). A treia ține mai mult de istoria literaturii decât de critica propriu-zisă.

În realitate, criticii din toate timpurile au folosit în același timp cele trei perspective. Diferența stă în faptul că fiecare epocă, critic sau direcție scoate una în evidență, o face predominantă. Criticul din vechime, care judeca pornind de la sensibilitatea lui, credea că întruchipează un model de valoare și că opiniile sale au, așadar, valoare universală. Criticul contemporan știe că rațiunea și cunoștințele sale sunt stimulate și direcționate – chiar și prin simpla alegere a temei studiului

său – de subiectivitatea lui, de rana spirituală pe care i-o provoacă *acea* operă anume. Și, pe de altă parte, atât impresionistii, cât și cei care se pretind științifici au plasat mereu opera în tradiție, scoțând în evidență ce înseamnă opera în relație cu trecutul și viitorul genului din care face parte.

În eseu de față, îmi propun să abordez separat fiecare dintre cele trei opțiuni, acesta fiind și motivul pentru care lucrarea are trei părți. Prima parte e între mine și Emma Bovary, ceea ce înseamnă că, firește, vorbesc mai mult despre mine decât despre ea. În a doua, am încercat să mă concentrez numai și numai pe *Madame Bovary* și să rezum, sub aparența obiectivității, apariția și impactul romanului, ce este și cum este acesta. Și, în sfârșit, în a treia parte, încerc să îl plasez cronologic, așa că vorbesc mai ales despre alte cărți, în măsura în care existența lor a fost posibilă și îmbogățită datorită romanului lui Flaubert.

UNU

O PASIUNE NEÎMPĂRTĂȘITĂ

On simplifierait peut-être la critique si, avant d'énoncer un jugement, on déclarait ses goûts; car toute œuvre d'art enferme une chose particulière tenant à la personne de l'artiste et qui fait, indépendamment de l'exécution, que nous sommes séduits ou irrités. Aussi notre admiration n'est-elle complète que pour les ouvrages satisfaisant à la fois notre tempérament et notre esprit. L'oubli de cette distinction préalable est une grande cause d'injustice.²

Prefață la *Dernières chansons*
de Louis Bouilhet

Mereu am luat de bună fraza care i se atribuie lui Oscar Wilde despre un personaj din Balzac: „Moartea lui Lucien de Rubempré e marea dramă a vieții mele“. O mână de personaje literare mi-au marcat viața mult mai puternic decât o mare parte dintre ființele de carne și oase pe care le-am cunoscut. Deși e adevărat că, atunci când personaje fictive și ființe ome-nești sunt prezente, când intru în contact direct cu ele, realita-tea celor din urmă predomină asupra primelor – nimic nu e mai plin de viață ca un corp care poate fi văzut, atins –, totuși diferența dispare când ambele devin trecut, amintire, iar per-sonajele fictive capătă un avantaj considerabil asupra ființelor umane, a căror diluare în memorie e fără leac, pe când perso-najul literar poate fi reînviat la nesfârșit, prin efortul minim de a deschide paginile cărții și de a te opri la rândurile potrivite.

În acest cerc eterogen și cosmopolit, bandă de fantome-prieni, care se schimbă în funcție de epocă și de starea de spirit – astăzi i-aș menționa pe negândite pe: D'Artagnan, David Copperfield, Jean Valjean, prințul Pierre Bezuhov, Fabrizio del Dongo, teroriștii Cheng și The Professor, pe Lena Grove și pe ocnașul înalt –, dar nici unul nu a fost atât de persistent și nu am avut cu el o relație atât de pasională precum cu Emma Bovary. S-ar putea ca povestea asta să poată contribui, ca un simplu exemplu, la deslușirea relațiilor atât de discutate și enigmatice dintre literatură și viață.

Prima mea amintire legată de *Madame Bovary* ține de cinematografie. Era 1952, într-o noapte fierbinte de vară, într-un cinematograful recent deschis în Plaza de Armas, plină de palmieri, din Piura: James Mason îl juca pe Flaubert, Rodolphe Boulanger pe lunganul Louis Jourdan, iar Emma Bovary prindea viață prin gesturile și mișcărilor agitate ale lui Jennifer Jones. Nu cred că am fost foarte impresionat, căci filmul nu m-a făcut să caut cartea, chiar dacă, exact în perioada aceea, începusem să citesc romane pe rupte.

A doua amintire este academică. La centenarul romanului *Madame Bovary*, Universitatea San Marcos, din Lima, a organizat un simpozion în Aula Magna. Criticul André Coyné pune la îndoială, imperturbabil, realismul lui Flaubert: argumentele lui erau acoperite de strigătele „Trăiască Algeria liberă!” și de vociferările a vreo sută de studenți care, înarmați cu pietre și băte, înaintau prin sală spre podiumul unde obiectivul lor, ambasadorul Franței, îi aștepta livid. În cadrul simpozionului, a fost prezentată și traducerea lui Manuel Boltroy din *Saint Julien l'Hospitalier*, o cărțuție tipărită cu o cerneală care îți rămânea pe degete. E primul text de Flaubert pe care l-am citit.

În vara anului 1959, am ajuns la Paris cu bani puțini și cu promisiunea unei burse. Unul dintre primele lucruri pe care

le-am făcut a fost să-mi cumpăr, dintr-o librărie din Cartierul Latin, un exemplar din *Madame Bovary*, în ediția Classiques Garnier. Am început să o citesc în aceeași după-amiază, într-o cămăruță din hotelul Wetter, din apropierea Muzeului Cluny. Aici începe cu adevărat toată povestea. Încă de la primele rânduri, puterea de persuasiune a cărții a avut asupra mea un efect imediat, ca o vrajă puternică. Trecuseră ani de când nici un roman nu-mi mai captase atenția atât de repede, nu ștersese lucrurile din jur și nu mă cufundase atât de adânc în materia lui. Pe măsură ce se scurgea seara, se lăsa noaptea, se iveau zorii, transferul magic și substituirea lumii reale de către cea ficțională erau tot mai concrete. Se făcuse dimineață – Emma și Léon tocmai se întâlneau într-o lojă a Operei din Rouen – când, năucit, am lăsat cartea și m-am culcat: în tulburile somn matinal continuau să existe, cu veridicitatea lecturii, ferma familiei Rouault, ulițele desfundate din Tostes, figura binevoitoare și nătângă a lui Charles, pedanteria fără cusur, de sud-american, a lui Homais și, peste toate acele persoane și locuri, ca o imagine presimțită în mii de visuri din copilărie, ghicită în primele lecturi din adolescență, chipul Emmei Bovary. La trezire, când am reluat lectura, e imposibil să nu mă fi lovit două certitudini, ca două trăsnete: știam deja ce fel de scriitor mi-ar fi plăcut să fiu și că de atunci și până la moarte aveam să trăiesc îndrăgostit de Emma Bovary. Pe viitor, ea avea să fie pentru mine cea care fusese pentru Léon Dupuis, din prima perioadă, „l'amoureuse de tous les romans, l'héroïne de tous les drames, le vague *elle* de tous les volumes de vers.”³

De atunci, am citit romanul de vreo șase ori de la început până la sfârșit și am recitat, de mai multe ori, capitole și fragmente din el. Niciodată nu am avut nici cea mai mică dezamăgire, spre deosebire de ceea ce mi s-a întâmplat recitind alte cărți îndrăgite, ba dimpotrivă, mai ales recitind punctele culminante – întrunirea comițiilor agricole, plimbarea cu birja,

moartea Emmei –, mereu am avut impresia că descopăr aspecte ascunse, detalii inedite și emoția a fost, cu variații de grad care țineau de circumstanțe și de loc, identică.

O carte ajunge să facă parte din viața unei persoane dintr-o sumă de motive care au legătură în același timp atât cu cartea, cât și cu persoana. Mi-ar plăcea să dezvălui care sunt, în cazul meu, câteva dintre aceste motive: de ce *Madame Bovary* a răvășit straturi atât de adânci ale ființei mele, ce anume mi-a dat și nu am putut găsi la alte cărți.

Primul motiv ține, probabil, de faptul că, încă de când eram copil, am preferat operele construite după o structură riguroasă și simetrică, cu început și sfârșit, care se închid în ele însele și lasă impresia de suveranitate și de lucru dus la bun sfârșit, în comparație cu cele deschise, care sugerează deliberat ideea de indeterminat, de vag, în curs de, făcut pe jumătate. S-ar putea ca acestea din urmă să constituie imagini mai fidele ale realității și vieții, mereu neîncheiate, mereu pe jumătate împlinite, însă ceea ce eu am căutat mereu, instinctiv, și mi-a plăcut să găsesc în cărți, filme, tablouri, nu a fost o imagine a acelei parțialități nesfârșite, a acelei curgeri nemăsurate, ci, mai degrabă, contrariul: însumări, acumulări care, datorită unei structuri temerare, arbitrară, dar convingătoare, să dea iluzia că sintetizează viața, că o rezumă. Această dorință trebuie să fi fost cu totul îndeplinită de *Madame Bovary*, exemplul de operă încheiată la toți nasturii, de carte-cerc. Pe de altă parte, o preferință până atunci nelămurită, dar care creștea odată cu lecturile mele, trebuie să se fi fixat datorită aceluia roman. Dintre descrierea vieții obiective și a vieții subiective, a acțiunii și a reflecției, sunt sedus mai mult de prima decât de a doua și mereu mi s-a părut o realizare mai mare descrierea celei de-a doua prin intermediul celei dintâi, decât invers (îl prefer pe Tolstoi lui Dostoievski, invenția realistă celei fantastice, iar dintre irealități cea care este cea mai apropiată de concret, și nu

Cuprins

<i>Prolog</i>	5
---------------------	---

UNU

O PASIUNE NEÎMPĂRTĂȘITĂ	15
-------------------------------	----

DOI

OMUL-CONDEI	57
-------------------	----

ELEMENTUL ADĂUGAT	128
-------------------------	-----

I. Alianțe și substituiri	128
---------------------------------	-----

Lucrurile umanizate	130
---------------------------	-----

Oamenii reificați	135
-------------------------	-----

Bani și dragoste	138
------------------------	-----

Doamna Bovary, bărbat	142
-----------------------------	-----

O lume binară	147
---------------------	-----

II. Cele patru timpuri din <i>Madame Bovary</i>	168
---	-----

Un timp singular sau specific	169
-------------------------------------	-----

Timpul circular sau repetiția	172
-------------------------------------	-----

Timpul încremenit sau eternitatea plastică	177
--	-----

Timpul imaginar	179
-----------------------	-----

III. Schimbările naratorului	183
------------------------------------	-----

Un narator-personaj la plural: misteriosul „nous“	184
---	-----

Naratorul omniscient	186
----------------------------	-----

Naratori-personaje singulare	195
------------------------------------	-----

Cuvintele în cursive: nivelul retoric	198
---	-----

Imaginile obstructive	203
-----------------------------	-----

Stilul indirect liber	204
-----------------------------	-----

TREI

PRIMUL ROMAN MODERN	211
I. Nașterea antieroului	211
II. Romanul este formă	215
III. Monologul interior	222
IV. Tehnicile obiectivității: romanul behaviorist	224
IV. Bertolt Brecht și Flaubert sau paradoxul	226
VI. Literatura ca participare negativă la viață	230
<i>Note</i>	239